

Николай Панайотов превключва от Париж на с. Стоките като компютър

2008-11-07 00:01:02

Българо-френският художник Николай Панайотов в ателието си в училището в село Стоките.

Снимки: Нели Томова

Да пробиеш в Париж като художник и след 18 години там да се върнеш на село в България. Това е накратко историята на Николай Панайотов. Наричат го българо-френски художник. Повечето му творби са рисувани в Париж. Роден е преди 52 години в София, завършил е тук “Стенопис” в Художествената академия, където дори преподава седем години, преди да замине. През последните години обаче завръщанията му в България стават все по-чести.

Преди три години художникът купува и ремонтира сградата на изоставеното училище в Севлиевското село Стоките, за да създаде „Бялото училище” – алтернативно „място за изкуство”, разположено в подножието на Стара планина. Когато е в България Николай Панайотов живее и работи тук – училището е едновременно галерия, ателие и негов дом. Бившите класни стаи са превърнати в просторни изложбени зали. По стените са окачени картини от последната изложба на художника, открита тук на 26 октомври тази година. Странните фигури и сюрреалистични сюжети от картините създават усещането за приказка, случваща се наяве в училището-фантом.

Дни преди отново да отлети за Франция, художникът разказа пред e-vestnik своята версия за „люксовия музей” Париж, завръщането в България и изкуството като начин на живот.

Заминах в Париж веднага след победата на демокрацията, 90-та година. Моята бивша съпруга, която преподаваше френска филология в Софийския университет, получи предложение да направи докторат там. Аз самият няхах никакъв интерес към Франция, никога не съм имал. Попаднах в Париж инцидентно. Впоследствие се оказа, че можем да преживеем там и чрез изкуство, тоест продавах се добре моите работи. Почнах да работя с няколко галерии в Париж. И без някаква идея, че трябва да е непременно в Париж или, че непременно трябва да се стои там, вече повече от 18 години аз продължавам да имам за постоянен адрес Париж. И като че ли през тия години основната ми творческа активност беше там. А последните три-четири години имам някакъв процес на ре-емиграция. Интерес към старите места или някаква инерция, не мога да кажа завръщане, по-скоро съчетаване на работата както в Париж, така и в България.

Картина от изложбата на Николай Панайотов в Бялото училище. Снимки: Нели Томова

Не мога да се оплача, че ми е било трудно. Аз всъщност още в България бях забелязан от един меценат, който точно в този период беше купил мои работи от първата ми голяма изложба на „Шипка 6”. То беше някакъв чист късмет. Изложбата ми на „Шипка” беше 90-а година и се откри в деня на първите свободни избори, които бяха загубени от нас и на никого не му беше до арт. Аз за тая изложба бях чакал 4 години ред... Тогава жената, която пазеше залата, ми каза: „Ей тук един господин се интересува от вашите неща.” И аз видях една достолепна персона, която ми каза, че си сменя самолета в София след два часа, идва от Близкия изток и заминава за Париж. И се интересува да купи тази и тази стена от моята изложба. И след това изчезна. После се оказа, че той е имал голяма галерия в Париж и е голям колекционер на изкуство. И когато дойде това

предложение ние да заминем, аз вече имах някаква сигурност, защото този човек беше зад мене. Той направи първата ми изложба в една галерия на улица “Фобур Сен Оноре”, просто на 50 метра от Елисейския дворец, доста престижно място. По-престижно даже, отколкото е добре за млад автор. После започнах да работя с други галерии, имах колекционери.

Останах в Париж, защото първо, като че ли в България, макар и сравнително млад, бях постигнал почти всичко. Не беше това, че нямах успех, тъкмо обратното. Успех, който като че ли беше пределен и усещах, че мога да почна да се въртя в един затворен кръг и да се самолюбувам на себе си. И другото беше, естествено, предизвикателството на някаква нова барикада. Любопитството. И разбира се, класическите световни клишета на Париж като център на изкуството, където има много художници и се прави страхотно изкуство. Това беше предизвикателство – да отидеш, да победиш, да направиш нещо и там.

Френските ми колеги са ми казвали: „На теб ти е много лесно – ти не си френцузин. Ти си българин.” Тоест, там има един кредит, който е добър към чужденците в изкуството. В културата на Франция генерално последните два века има много чужденци и те като че ли повече очакват те да оплодят нещата, отколкото местните, за местните като че ли предварително си казват, че са изтощени. Но това пак е относително.

Картини от изложбата на Николай Панайотов в Бялото училище. Снимки: Нели Томова
Там установих, че общо взето, макар да се шири друга представа, в България хората на изкуството си живеят доста добре. И преди, и сега. Ние по принцип имаме национална склонност към хленчене и самосъжаление. Обаче мисля, че дори икономически и днес в България, която може би е най-бедната страна в Европа, на глава от населението има много повече, несъразмерно количество, автори, които преживяват от свободно творчество. А това е един голям лукс за много богати страни. Така че предизвикателството не беше толкова икономическо, колкото човек да отиде в някаква зона на сериозна креативност. Различна от провинциалното самолюбуване и самозадоволяване между автори, които се хвалят един друг или приятели колекционери, които те потупват и ти казват колко си велик. Просто да влезеш в истинския, доста зловещ океан на тия неща. Важна е и самата физическа възможност често да гледаш големи автори, в големи музеи, аз съм маниак на това да гледам изкуство, каквото и да е – старо, ново или пък съвременно. На мен това винаги ми е било нужно.

Промени ли ме Париж? И да, и не. Всъщност аз в Париж, през тия 18 години, направих една много голяма екскурзия на големи лутания в изкуството. Може би бях, а и продължавам да бъда, прекалено недисциплиниран в поведението си - в момента, в който нещо има успех, аз веднага го сменям и започвам да търся нещо друго... И това е някаква лакомия на много работа, но в същото време работа и в различни посоки. Не искам да бъда роб на някакъв конкретен стил или някакво клише или пък маниерност на повторение на едно и също произведение. И даже, ето, в ателието последната ми работа е едно тотално завръщане към една стенописна, суха, темпера техника на доста по-голям реализъм, почти студентски.

Париж като че ли дава някакъв мащаб и човек излиза от дребнавия, елементарен начин на мислене и на отношение към изкуството. Все пак ние сме малка страна и без да искаме сами си влизаме в едно такова самолюбуване. Някак си там има едно отношение с много по-голям замах и с много по-голям диапазон към изкуството. И там има много кич, и там има много посредственост, но в определени нива има много сериозна възискателност. Възискателност към креативността не като повторение, не като занаятчийско правене на неща, по-скоро като откриване на нови идеи.

Николай Панайотов пред една от картините си. Снимки: Нели Томова
Впоследствие с годините аз пак се уморих, както се бях уморил в България, почнах да пътувам и към Америка. И всъщност в момента става един такъв бумерангов ритъм на търсене на инспирация в места, откъдето съм започнал. Не обичам думата „духовност“ и думата „зареждане“, чета ги непрекъснато, за мен всичко е работа и където тя върви по-добре, там е мястото. И ми се струва, че в България, поне за мен лично, в момента тече една такава свобода, аз като че ли я търся в пълната противоположност на Париж, което е примерно това село, което виждате тук.

Винаги съм се връщал в България. А сега след 20 дена пак се връщам в парижкото си ателие. Живея между двете места. По-предишни години имах една болезненост на тази смяна, изпитвах този стрес на завръщането, паниката от средата, от другата култура, от вулгарността на говоренето, от вулгарността в телевизията, от вулгарността в отношенията между хората. Една, бих казал, понякога азиатска некултурност. Обаче сега съм абсолютно свикнал. Все едно си един компютър, имаш една програма, после сменяш другата, и не ти прави впечатление. Трябват ми пет минути само, докато взема количката на летището, и вече съм ОК. Все едно никога не съм живял в Париж. После като кацна в Париж, все едно България не съществува за мене. То изглежда като някакъв биологичен рефлекс на адаптиране.

Картина от изложбата на Николай Панайотов в Бялото училище. Снимки: Нели Томова
Дълбоко в себе си съм станал много „по-ларж“ в България. Като си спомня, в младежките години съм бил много дързък, рязък, критичен, отхвърлящ, непонасящ. Сега преглъщам. И смятам, че всяко място си има своята специфика и логика то да бъде такава. И всеки човек на изкуството просто трябва да хване тези мембрани и сокове, които са креативните и позитивните в това нещо. Аз правя впечатление на моите приятели, и съм такъв, че съм крайно позитивен във всяко отношение. И те ми казват: „ами на тебе ти е много лесно да обичаш България, защото винаги можеш да се върнеш в Париж“. Сигурно е така, но това е нещо, което все пак съм си го извоювал, може би с много труд. Бих казал, че свободата е най-големият лукс и може би най-скъпият лукс. Но специално тя ми е супер необходима. Сигурно, ако няха Париж, нямаше да си позволя това училище в това село. Дори и да имах парите да го взема в България, щях да се чувствам потиснат в него. Сега не е така.

Но и в Париж почувствах някакво изразходване, обикаляне в кръг, почнах да се повтарям в работите си. Усещах, че без да искам започвам да угаждам на някаква и публика или пък някакъв опортюнизъм и обуржоазяване, което не ми харесва. И може би дори и някакво недоволство от парижката изпразненост. Защото Париж е един фантастичен музей, много луксозен, световен и много хармоничен, но като че ли барикадите отдавна ги няма там, те са превърнати също в музеи. И битка в изкуството човек почти не усеща. Тогава като че ли си казваш, че може би е по-интересно да бъдеш в радикалната децентрализация, отколкото в тази луксозна камера на миналото, която е Париж. От друга страна не мога да го оставя заради точно това контактуване с наистина интелигентна култура, дори интелигентното говорене ми е необходимо. Във Франция все пак имам среда от хора, с които мога да проведа разговори, в които няма сенките на провинциалните комплекси, които текат тук, усещаш една мекота и широта на мисълта и културата. Докато тука тази чепатост в даден момент започва да ти идва в повече.

Николай Панайотов е превърнал изоставеното училище в село Стоките в „място за изкуство“, където живее, рисува и излага картините си. Снимки: Нели Томова

Примерно, виждате, тука няма никакъв телевизор. Гледам телевизия предимно във Франция, и то в късните часове, когато има някакви философски или литературни дискусии. С това Франция като че ли ме е повредила. Не мога да вляза в това вулгарно шоу в България. Не го осъждам, то е такова, каквото е. Но не мога да го гледам, веднага почвам да работя нещо или изключвам всичко. И слава Богу, че има Интернет, човек да прочете някакви текстове в други вестници, които са поне грамотно написани. Сигурно в цял свят има някакво вдебиляване, аз не мога като някаква бабка да го поругая, това е, което е. Хората изглежда, че го обичат. Такъв е моментът. Може би има друг момент, в който изведнъж ще настъпи облагородяване. Някак си тази анархия и агресивност на посредствеността ме карат да се свия в черупката като мида и просто да се оттегля. Не ми се бори с нея.

Картини от изложбата на Николай Панайотов в Бялото училище. Снимки: Нели Томова
Мисля, че младите автори в България в момента имат супер шанс. Първо защото светът се децентрализира и не е толкова фатално необходимо да бъдеш в Ню Йорк или в някакъв супер-център, а продължава да бъде фатално необходимо да създадеш оригинално и интересно произведение. Където и да го създадеш, днес е по-лесно то да бъде забелязано. Така че трябва да се мисли за това и да се избягва наистина това махленско любуване, което тече в едни такива малки готинички средички на купончета, на интелектуални клошарчета, на просене един от друг. Което просто е губене на време. Човек трябва много по-смело и по-нагло да си позволи, да си разреши неща. Защото основните забрани са вътре в нас.

Младите автори не трябва да мислят за продаване въобще. Аз по себе си съм забелязал, че колкото по-малко мисля дали ще се продава, толкова по-добре се продава. Мислиш ли за комерсов арт, просто ти си аут. Тоест, ти може да имаш някакъв комерс, който да ти върже двата края, обаче това ще те обезглави за нещо по-високо и съответно и много по-скъпо. Ако работиш честно, искрено, търсиш го с инстинктите си, и то независимо, без да се адаптираш към това какво се иска от тебе, просто е сигурно, че ще бъде много по-добре. Това го знам от себе си. Публиката, особено разбиращата публика, има инстинкт за чисто. И тя при всички случаи е готова да даде повече за нещо откривателско и истинско, отколкото за нещо, което е просто мимика.

Картина от изложбата на Николай Панайотов в Бялото училище. Снимки: Нели Томова
Бялото училище е един закономерен инцидент. В това село (Стоките – б. а.) бях купил една изоставена балканска къща - скривалище, в което идвахме с приятелите и семейството ми по време на всичките тия промени и след това парижки емигранства. После изведнъж преди три години открих в центъра на селото това изоставено огромно училище, в което нямаше деца от десет години. И изведнъж то ме грабна като мащаб и като потенциал в него да се показва и да се прави изкуство. И пак едни добри обстоятелства направиха така, че аз можах да го купя. Съответно това лято то побеля, беше варосано отвсякъде. Последното, което реших, е то да се казва „Място за изкуство“. Направих и една фондация „Бяло училище“ за съвременно изкуство, изкуство във всички посоки и т.н. Това, което ме интересува, е в сградата да има арт и евентуално да е добър. Нямам никаква идея тук да се водят пиански пленери, каквито колегите си организират за колективна почивка и прекарване. Аз съм малко фанатик в тия неща и може би ще бъда взискателен. Вече имаме дарителства, контакти с младежи или деца в неравностойно положение, които да дойдат тук, да могат да рисуват, да имат някакъв уют. И другото е за една публика, която все пак ще положи усилията да измине двеста километра от София или да се посвети на това да търси. Не разглежено да чака други да й поднесат нещата и да я преследват, по-скоро тя да направи усилието.